

MICHAŁ CELEJEWSKI<sup>1</sup>, JAKUB PAWLIKOWSKI

## Od „Bobolanum” do szpitala NATO. Historia 1 Wojskowego Szpitala Klinicznego z Polikliniką w Lublinie

From “Bobolanum” to NATO Hospital. History of the 1<sup>st</sup> Military Clinical Hospital with Polyclinic in Lublin

<sup>1</sup> Wojskowy Szpital Kliniczny z Polikliniką SPZOZ w Lublinie. al. Raławickie 23, 20-049 Lublin. celej88@o2.pl

<sup>2</sup> Samodzielna Pracownia Socjologii Medycyny, Katedra Nauk Humanistycznych, Uniwersytet Medyczny w Lublinie, 20-089 Lublin, ul. Staszica 4-6 jakub.pawlikowski@umlub.pl

### Streszczenie

Celem publikacji jest ukazanie prawie stuletnich dziejów budynku, w którym mieści się szpital wojskowy w Lublinie na tle wydarzeń historycznych. Gmach wybudowany w latach 20. XX wieku, przed rozpoczęciem pełnienia funkcji szpitala, mieścił w sobie jezuicką szkołę wyższą – Wydział Teologiczny pod wezwaniem Świętego Andrzeja Boboli, tzw. „Bobolanum”. W czasie II wojny światowej zaczął pełnić funkcję szpitala wojskowego, najpierw pod zarządem wojsk okupacyjnych, a od 1944 roku wojsk polskich. Po wojnie do części pomieszczeń na krótki okres powrócili jezuici, którzy w 1952 roku przenieśli „Bobolanum” do Warszawy. W okresie powojennym szpital stał się zapleczem klinicznym dla tworzącego się Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, przekształconego później w Uniwersytet Medyczny w Lublinie. W kolejnych latach szpital ulegał rozbudowie, stanowiąc specjalistyczne zaplecze medyczne dla jednostek wojskowych stacjonujących w Lublinie, w tym Brygady Międzynarodowej, a także mieszkańców cywilnych. Po wstąpieniu Polski do Sojuszu Północnoatlantyckiego (NATO) stał się jedną z ważniejszych placówek medycznych na wschodniej granicy NATO. Nazwa szpitala ulegała wielokrotnym zmianom, aby w ostatecznie przyjąć określenie: „1 Wojskowy Szpital Kliniczny z Polikliniką Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Lublinie”.

### Summary

The aim of this publication is to present almost a hundred years history of the building, where the military hospital of Lublin is situated, on the basis of its historical background. The building was constructed in the twenties. Before it was transformed into a hospital, it had been Jesuit College – Theological faculty dedicated to St Andrew Bobola called “Bobolanum”. During the World War II it started functioning as a military hospital, at first ran by army of occupation, then since 1944 by Polish army. After the War, Jesuits got back to some of the rooms for a short period of time but in 1952 they moved “Bobolanum” to Warsaw. During the post-war period the hospital had become the medical facilities for the medical department of Maria Curie-Skłodowska University, transformed into Medical University of Lublin. In the following years the hospital had expanded and became a specialist medical facility for a military unit stationed in Lublin, international brigade and the civilians. The military hospital of Lublin became one of the most important medical facilities on the East border of NATO after it had joined the North Atlantic Alliance. The name of the hospital had been changing before its name had been finally established as a “1 Wojskowy Szpital Kliniczny z Polikliniką Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Lublinie”. The article is based on the source materials available in

Artykuł powstał na podstawie materiałów źródłowych dostępnych w archiwum szpitala, Archiwum Miejskim w Lublinie, lokalnych bibliotekach oraz dostępnych publikacjach.

**Słowa kluczowe:** szpital wojskowy, historia, Bobolanum, Lublin

### Wstęp

Tradycja udzielania pomocy medycznej rannym sięga wczesnego średniowiecza. Wraz z zaawansowaniem technologii wojskowej nastąpił rozwój medycyny wojskowej. Przełomowy okres w jej organizacji i rozwoju na ziemiach polskich nastąpił pod koniec XVIII wieku. Wówczas to z rozkazu króla Stanisława Augusta utworzono centralny szpital wojskowy na terenie Zamku Ujazdowskiego w Warszawie. Za czasów Księstwa Warszawskiego uwzględniano znaczenie lecznictwa wojskowego, a armia posiadała 100-osobową kadrę lekarską [1]. Dzięki dobrej opiece medycznej wzrastało morale wśród żołnierzy, co miało wpływ na nastawienie do walki. Przed rozpoczęciem drugiej wojny światowej uczelnie medyczne ukończyło 474 absolwentów, otrzymując nominacje oficerskie. Podczas wojny kształcenie wojskowo-medyczne miało miejsce na Polskim Wydziale Lekarskim w Edynburgu oraz w tajnych szkołach założonych między innymi w Warszawie. Po zakończeniu wojny właśnie w Lublinie przez krótki okres czasu funkcjonowała Katedra Medycyny Wojskowej. Następnie przeniesioną ją do Łodzi, gdzie stanowiła załączek Wojskowej Akademii Medycznej, która przez 44 lata wykształciła ponad 6 tysięcy lekarzy, stomatologów oraz farmaceutów. Restrukturyzacja służby zdrowia w latach dziewięćdziesiątych XIX wieku spowodowała zamknięcie wojskowej uczelni i przeniesienie wydziału do Uniwersytetu Medycznego w Łodzi, który kształcił lekarzy wojskowych do dnia dzisiejszego.

W artykule zaprezentowano dzieje budynku i miejsca, gdzie obecnie znajduje się 1 Wojskowy Szpital Kliniczny w Lublinie. Ukazano, jak zmieniał się wygląd i przeznaczenie budynku na przestrzeni blisko stu lat istnienia. Pokazano także wpływ na rozwój lubelskiej oświaty oraz rolę w rozwoju polskiego szpitalnictwa wojskowego w okresie powojennym. Artykuł powstał w oparciu o materiały źródłowe i publikacje wyszukane w zasobach archiwum szpitala, bibliotek miejskich, regionalnej prasie, czasopismach wojskowych oraz rozporządzeniach.

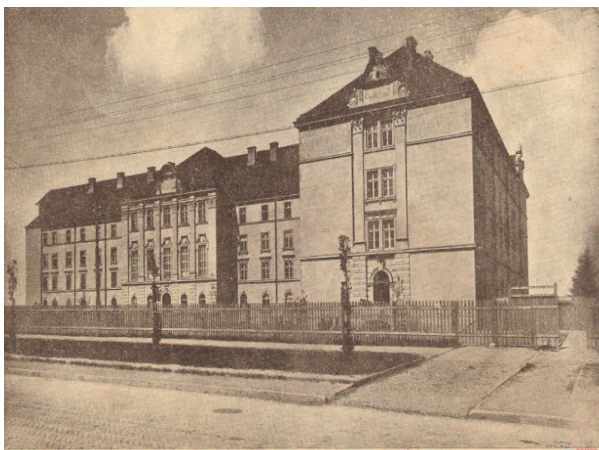
the hospital archive, municipal archive of Lublin, local libraries, and accessible publications.

**Key words:** military hospital, history, Bobolanum, Lublin

### Historia budynku przed II wojną światową

Początek budynku, w którym obecnie mieści się szpital to lata 1922-1926. Został on usytuowany w okolicy stacjonowania 7 Pułku Ułanów Lubelskich oraz osiedla zamieszkałego przez personel wojskowy, na tzw. Rogatce Warszawskiej [2]. Obiekt wybudowano z myślą o celach oświatowo-wychowawczych i przeznaczono na Wydziału Teologiczny zakonu jezuitów. Patronem budynku został św. Andrzeja Bobola, a na jego cześć budowlę nazwano „Bobolanum” [3]. Ten polski jezuita, urodzony w 1591 roku, zajmował się działalnością misyjną na Wschodnich Kresach Rzeczypospolitej Obojga Narodów, gdzie zginął torturowany przez Kozaków w wieku 66 lat [4]. W okresie międzywojennym jego kult był bardzo rozpowszechniony, a w latach budowy „Bobolanum”, a dokładnie w 1924 roku, zwłoki męczennika zostały uroczystie przetransportowane ze Związku Radzieckiego do Watykanu dzięki pomocy papieża Piusa XI. Budynek powstał dzięki zbiorce funduszy społeczeństwa oraz darowizn od osób zamieszkałych w Stanach Zjednoczonych, Litwie i we Włoszech. Zaprojektował go naczelnny architekt Lublina, inż. Ignacy Kędziński. W planie była budowla trzykondygnacyjnego obiektu składającego się z głównego skrzydła oraz dwóch pobocznych. W głównym mieściła się biblioteka, jadalnia oraz dwie kaplice, natomiast prawym skrzydle pokoje noclegowe. W lewej, zachodniej części budynku planowano powstanie Kościoła pod wezwaniem św. Andrzeja Boboli. Trudności finansowe pokrzyżowały budowę tego skrzydła i powstało ono dopiero w latach osiemdziesiątych dwudziestego wieku. Za gmachem powstał piękny ogród, który służył zarówno do celów rekreacyjnych jak i do uprawy warzyw oraz owoców. Do dziś można podziwiać wierzby płaczące posadzone przez zakonników. „Bobolanum” było własnością zakonu jezuitów i miało za zadanie edukować członków zakonu oraz umożliwić im podnoszenie kwalifikacji naukowych. Kształcili się tutaj studenci z różnych rejonów Europy, między innymi z Łotwy, Czech, Słowacji, Jugosławii, Węgier, Rumunii i Niemiec [5]. W 1929 roku na mocy prawa państwowego uczelnia mogła kształcić doktorantów z teologii, co zrównało ją poziomem naukowym z uniwersytetami [6]. Wyprzedziła tym samym mieszczący się nieopodal

najstarszy uniwersytet w Lublinie – Katolicki Uniwersytet Lubelski (KUL), który jeszcze nie miał takiego prawa. Jezuici zgromadzili w kolegium liczne zbiory biblioteczne. Stało się to możliwe dzięki przeniesieniu z Krakowa biblioteki teologicznej, a także dzięki funduszom profesorów KUL-u.

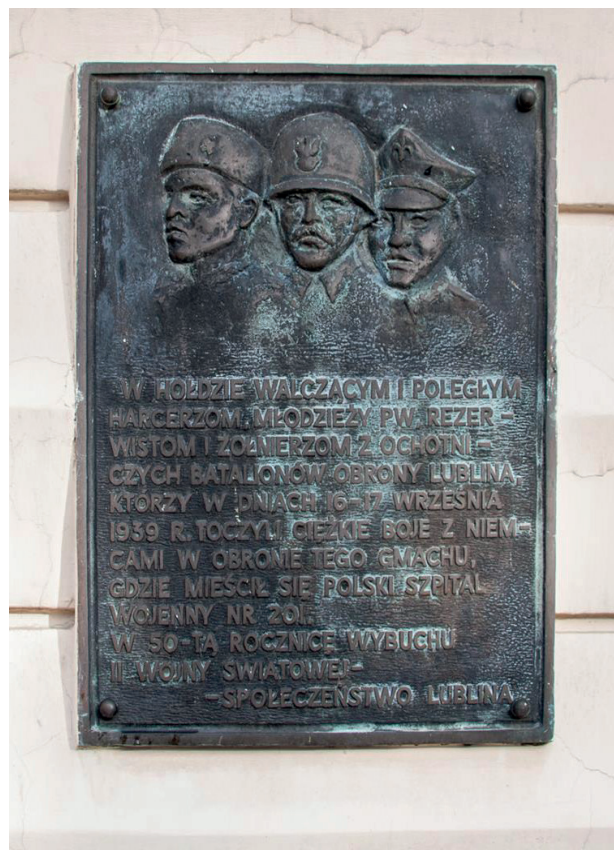


Zdjęcie 1. Bobolanum w latach 1930-1937 [7].  
PICTURE 1. Bobolanum in 1930-1937

### Okres II Wojny Światowej

Historia jednak postanowiła napisać dla Bobolanum inny scenariusz. Wybuch II wojny światowej spowodował przeniesienie zakonu jezuitów na ulicę Chmielną, gdzie obecnie znajduje się Klinika Okulistyki Uniwersytetu Medycznego w Lublinie. Uczelnię przekształcono na szpital wojskowy pod komendą kpt. dr. Malibo, a następnie na Szpital Wojenny Nr 201, gdzie kapitanem był dr Kazimierz Jaworski. Personel stanowili w dużej mierze lekarze przydzieleni w ramach mobilizacji do służby wojskowej oraz cywilne pielęgniarki z filii 2 Szpitala Okręgowego [8]. Dnia 14 i 15 września 1939 roku budynek został ostrzelany, a następnie okupowany przez Niemców. Ku pamięci zmarłych podczas szturm Szpitala ufundowano tablicę umiejscowioną przy drzwiach wejściowych (zdj. 2). Od czasu zajęcia przez okupanta pełnił funkcję szpitala niemieckiego. Wielu wykładowców oraz członków zakonu wzięto do niewoli a część z nich zginęła w obozach koncentracyjnych. Zbiór zgromadzonych ksiąg przeniesiono do pomieszczeń lubelskiej Biblioteki im. H. Łopacińskiego. Podczas wojny w szpitalu pracowały należące do Armii Krajowej sanitariuszki oraz pielęgniarki, które w konspiracji przed okupantem pomagały leczyć partyzantów przybierających konspiracyjne nazwiska. Po zakończeniu okupacji 24 lipca 1944 roku, z rozkazu płka Moguczego, budynek został przejęty przez Polowy Szpital Chirurgiczny I Armii WP. Uciekający hitlerowcy pozostawili Bobolanum w opłakanym stanie. Mieszkańcy Lublina z ogromnym oddaniem pomagali w renowacji budynku. Do szpitala przywożono wówczas rannych żołnierzy z frontu nadwiślańskiego. Pomimo braku leków, opatrunków oraz miejsc dla poszkodowanych załoga szpitala starała się pomóc każdemu potrzebującemu.

stawili Bobolanum w opłakanym stanie. Mieszkańcy Lublina z ogromnym oddaniem pomagali w renowacji budynku. Do szpitala przywożono wówczas rannych żołnierzy z frontu nadwiślańskiego. Pomimo braku leków, opatrunków oraz miejsc dla poszkodowanych załoga szpitala starała się pomóc każdemu potrzebującemu.



Zdjęcie 2. Tablica pamiątkowa ku chwale bohaterom poległym w trakcie obrony szpitala w 1939 roku [9].  
PICTURE 2. Memorial plaque unto glory of heroes

Z powodu dużej liczby rannych mjr lek. Ludwik Przysuski w miejsce szpitala polowego zorganizował 62 Szpital Ewakuacyjny. Komendantem 29 sierpnia 1944 został mjr Mironow, a 15 września 1944 por. lek. Zofia Trawińska. Szpital działał w Lublinie do końca lutego 1945 r., po czym został przeniesiony do Otwocka, a następnie do Gdańska. W tym okresie szpital przyjmował nawet ciężko rannych żołnierzy z walk pod Dreznem. Następnie dotychczasowy szpital zastąpił 66 Szpital Ewakuacyjny, dowodzony przez mjra lek. Leszka Kryskę. Jednak już 24 marca 1945 w jego miejsce utworzony został II Szpital Okręgowy.



### Historia szpitala po II wojnie światowej

Po wojnie na krótki okres czasu do „Bobolanum” powrócili jezuici. Zajęli oni jedynie część pomieszczeń. W pozostałej, większej części budynku znajdował się szpital wojskowy. Po trzech latach od zakończenia wojny II Szpital Okręgowy przekształcono na 7 Szpital Okręgowy. Zorganizowane zostało także przez kpt. Marka Kańskiego laboratorium sanitarno-higieniczne.

W 1944 roku w Lublinie powstał Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej z Wydziałem Lekarskim. Na uniwersytecie początkowo założono Katedrę Medycyny Wojskowej, która po krótkim czasie została przeniesiona do Łodzi, stając się jedynym z załączków wojskowej służby medycznej w Polsce. Szpital podpisał umowę z uczelnią, w której uwzględniono przydzielenie części łóżek klinikom wydziału lekarskiego. Miało to miejsce w 1949 roku. Dla pracowników Szpitala oznaczało to możliwości rozwoju osobistego i podnoszenia swoich kwalifikacji. Tak więc budynek po raz kolejny stał się miejscem naukowo-dydaktycznym [10]. Powstał wówczas Oddział Kliniczny połączony z I Kliniką Chorób Wewnętrznych oraz z II Kliniką Chirurgiczną. Oba oddziały liczyły 130 łóżek. Kierownikiem II Kliniki Chirurgicznej był prof. dr hab. n. med. Feliks Skubiszewski – późniejszy patron Akademii Medycznej w Lublinie [11].



Zdjęcie 3. Szpital w okresie 1948-1954 [12].  
PICTURE 3. Hospital over the period 1948-1954

W 1950 roku nazwa szpitala zmieniła się na „101 Wojskowy Szpital Rejonowy”. Pod koniec tego roku otworzono blok operacyjny przy oddziale laryngologicznym i chirurgicznym, wygospodarowano dużą salę wykładową, na zewnątrz powstało prosektorium. W 1952 roku „Bobolanum” definitywnie opuścili jezuici, przenosząc do Warszawy zarówno kadrę naukową, jak i swój księgozbiór [13]. Jednocześnie budynek w całości stał się własnością szpitala.

Rok 1963 był czasem, kiedy powstał punkt krwiodawstwa. Kierownikiem był mjr Zygmunt Żelazowski. Rok później 101 Szpital Rejonowy nazwano „1 Wojskowym Szpitalem Okręgowym”. W 1962 roku odszedł płk Antoni Olszewski, a nowym Komendantem został płk Zbigniew Kruszyński.

W lipcu 1978 r. przeprowadzono dokładną kontrolę szpitala przez Inspekcję Sił Zbrojnych. Komisja oceniła placówkę bardzo wysoko i dzięki temu umieszczono ją w rozkazie Ministra Obrony Narodowej. Od 1 maja 1981 r. szpital nosił nazwę: 1 Szpital Wojskowy z Przychodnią w Lublinie. Dwa lata później Komendantem zostaje płk Stanisław Goliszek. W 1985 roku oddano do użytku lewe skrzydło szpitala. Aktualnie mieszczą się w nim następujące oddziały: gastrologiczny, ortopedyczny, okulistyczny oraz blok operacyjny. W tym okresie powstało również Centrum Rehabilitacji.



Zdjęcie 4. Szpital z lewym skrzydłem dobudowanym w 1985 roku [14].

PICTURE 4. Hospital with built on left side in 1985

### Szpital w okresie transformacji ustrojowej po 1989 roku

Z początkiem 1999 roku, zgodnie z zarządzeniem Nr 43/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 7.10.1998 r., szpital przekształcono w 1 Wojskowy Szpital Kliniczny z Polikliniką SPZOZ w Lublinie jako samodzielny publiczny zakład opieki zdrowotnej. Zmiana została dokonana na podstawie zarządzenia w sprawie utworzenia samodzielnych publicznych zakładów opieki zdrowotnej (Dz. Rozk. MON poz. 97, ze zm.). Nadzór nad jego działalnością wykonuje Minister Obrony Narodowej lub uprawnione przez niego osoby [15]. Od tego momentu szpital leczył nie tylko wojskowych oraz ich rodziny, ale też ludność cywilną [16]. W grudniu 2003 roku komendantem został płk. dr n. med. Zbigniew Kędziński. Pełnił on swoje obowiązki do 2016 roku. W okresie powojennego, dynamicznego rozwoju szpitala funkcję komendanta pełniło kilku

oficerów. Mieli oni znaczący wpływ na funkcjonowanie i zarządzanie szpitalem (tabela nr 1).

Tabela 1. Komendanci 1 WSK w Lublinie [17].

TABLE 1. Chiefs of The First Military Clinical Hospital with Polyclinic in Lublin

KOMENDANCI 1 WOJSKOWEGO SZPITALA KLINICZNEGO W LUBLINIE w latach 1945 – teraz	
ppłk lek. Marian Jaworski	Od 24 marca 1945 r. do września 1945 r.
mjr lek. Robert Stryer	Wrzesień 1945 r. do 1956 r.
płk lek. Antoni Olszewski	1956 r. do 1972 r.
płk lek. Zbigniew Kruszyński	1792 r. do 1983 r.
płk lek. Stanisław Goliszek	1983 r. do 1994 r.
płk dr n. med. Jerzy Papuć	1994 r. do 2002 r.
płk dr n. med. Zbigniew Kędzierski	2003 r. do 2016 r.
płk mgr Marcin Sygut	2016 r. do 2017 r.
płk mgr Andrzej Skiba	2017 r. do teraz

Na podstawie decyzji Ministra Obrony Narodowej Nr 182 z dnia 2 lipca 2004 w sprawie utworzenia obwodów profilaktyczno-leczniczych wojskowej służby zdrowia oraz ich organizacji i zadań, 1 Wojskowego Szpitala Klinicznego w Lublinie przydzielono województwa lubelskie i podkarpackie. Do jego zadań należy m.in. zabezpieczenie lecznicze wojsk przebywających na danych obszarze, a w razie wojny zapewnienie sprawnego przyjęcia rannych, w tym także z innych z obwodów [18]. We wrześniu 2004 r. szpital otrzymał od Szefa Służby Zdrowia, pełnomocnika MON ds. resortowej Służby Zdrowia – gen. bryg. dr. n. med. Marka Kondrackiego, certyfikat NATO Commercial and Government Entity Code MCAGE 0533H, uzyskując uprawnienia do leczenia żołnierzy państw NATO.

W pobliżu prawego skrzydła szpitala, 18 maja 2006 roku, posadzono Dąb Papieski oraz obelisk pamiątkowy autorstwa Witolda Marcewicza. Ufundowane po śmierci papieża-Polaka, są dowodem silnego związku emocjonalnego i kultu osoby Jana Pawła II.

W dniu 25 września 2012 r. komisja do spraw Problemów Społecznych Wojska Komisji Obrony Narodowej Sejmu RP odwiedziła Szpital w celu wizytacji, która miała za zadanie ocenić m.in.: strukturę organizacyjną Szpitala, jego sytuację ekonomiczną i finansową, plany na następne lata oraz poziom zakontraktowanych świadczeń w NFZ. Po oględzinach oddziałów oraz rozmowach z Komendantem i kierownictwem komisja stwierdziła, że Szpital spełnia zadania placówki leczniczej dla potrzeb żołnierzy i środowiska cywilnego Lubelszczyzny. Dodatkowo doceniono, że ciągle się

rozwija i podnosi standardy poprzez stosowanie nowoczesnych metod diagnostycznych [19]. W 2013 roku część Centrum Rehabilitacji (Ośrodek Rehabilitacji Diennej) przeniesiono do nowoczesnego budynku na ul. Skłodowskiej 9. Rok później miało miejsce otwarcie Pracowni Hemodynamiki pod kierownictwem dr. n. med. Grzegorza Sobieszka. W skład pracowni wchodziły dwie sale zabiegowe wyposażone w nowoczesne angiografy – stacjonarny do zabiegów na naczyniach wieńcowych oraz mobilny do wszczepiania stymulatorów serca. Warto dodać, że 1 Szpital Wojskowy zajął 11 miejsce w ogólnopolskim rankingu czasopisma „Wprost” w kategorii „Angioplastyka wieńcowa w ostrych zespołach wieńcowych” wykonując 816 zabiegów. Jednocześnie jest to najlepszy wynik wśród szpitali w Lublinie [20].

Następna kontrola przeprowadzona została 16 września 2014 roku przez lubelską delegaturę Najwyższej Izby Kontroli. Działalność jednostki w latach 2012-2014 oceniono pozytywnie. Głównymi składowymi oceny były: zakup aparatury i sprzętu medycznego oraz inwestycje budowlane w roku 2012 i 2013 o łącznej wartości 18,5 milionów złotych. Znaczna część funduszy to w ponad 90% dotacje zewnętrzne [21]. Zakupiony sprzęt i aparatura pozwoliły także na zwiększenie ilości świadczeń medycznych wykonywanych przez szpital. Wzrosła dzięki temu liczba osób leczonych w szpitalu, ale również oczekujących na badanie, w niektórych przypadkach aż kilkukrotnie. W dniu 14 stycznia 2014 roku oddano do użytku nowoczesny Blok Operacyjny mieszczący się w zachodnim skrzydle „Bobolanum”.

Warto nadmienić, że Szpital Wojskowy wspiera opieką medyczną Litewsko-Polsko-Ukraińską Brygadę LITPOLUKRBRIG stacjonującą w Lublinie. Jest to wielonarodowa (litewsko-polsko-ukraińska) jednostka uformowana w 2015 roku, która stanowi dowód wieloletniej współpracy między tymi nacjami. Do jej zadań należy m.in. kierowanie i planowanie działań wojska oraz współpraca z podmiotami cywilnymi [22].

Najnowszą inwestycją jest budowa nowego budynku Szpitala, gdzie znajdować się będą oddziały: Chirurgiczny, Anestezjologii i Intensywnej Terapii oraz blok operacyjny, laboratorium, Pracownia Histopatologii, apteka, izba przyjęć i sterylizatornia. Na dachu zaplanowano lądowisko dla śmigłowców. Kolejnym elementem zmian jest nadbudowa budynku głównego wraz ze zmianą konstrukcji dachu. Działania te mają na celu podniesienie standardów szpitala oraz realizację zadań, których do tej pory nie wykonywano.





Rysunek 1. Wizualizacja projektu rozbudowy szpitala [23].  
FIGURE 1. Visualization of the project

Dnia 29 lipca 2016 roku decyzją Ministra Obrony Narodowej wprowadzono odznakę pamiątkową i rozpoznawczą Szpitala. Miała ona na celu popularyzowanie i podtrzymywanie tradycji służb medycznych oraz wyróżnienie zasług na rzecz Szpitala. „Odznaka wykonana jest w kształcie krzyża maltańskiego, ułożonego na wieńcu laurowo-dębowym. Ramiona są barwy wiśniowej ze złotym obrzeżem. Centralnie na krzyżu umieszczona jest owalna tarcza barwy granatowej z wizerunkiem srebrzystej laski Eskulapa. U podstawy wieńca znajduje się granatowa szarfa, na której umieszczona jest cyfra „1” oraz litery „WSzKzP” – skrót nazwy szpitala. Barwy nawiązują do historycznych barw służby zdrowia, a symbole do wykonywanych zadań oraz miejsca stacjonowania” [24]. Nadanie odznaki jest wyrazem uznania wieloletniej roli, jaką szpital pełnił zarówno dla wojskowej służby medycznej, jak i Lublina oraz wschodniej części Polski.



Rysunek 2. Odznaka pamiątkowa 1 Wojskowego Szpitala Klinicznego z Polikliniką w Lublinie.

FIGURE 2. Commemorative badge of The First Military Clinical Hospital with Polyclinic in Lublin

## Podsumowanie

Budynek, w którym mieści się 1 Szpital Wojskowy w Lublinie, przeszedł na przestrzeni swojego istnienia zmiany funkcjonalne i architektoniczne, a jego dzieje są ściśle splecione z losami Rzeczypospolitej Polskiej po odzyskaniu niepodległości w 1918 roku. Będąc wyrazem społecznego entuzjazmu w odradzającym się

kraju, przeszedł losy od uczelni i biblioteki, po szpital, który pełnił swoją funkcję szpitala wojskowego zarówno w czasie okupacji, jak i po zakończeniu II wojny światowej. W okresie powojennym odegrał ważną rolę jako baza kliniczna dla pierwszego wydziału medycznego na ziemiach powojennej Polski – Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Marii Curii-Skłodowskiej, a część jego kadry wojskowej stanowiła załóżek Wojskowej Akademii Medycznej w Łodzi. Rozwój w latach powojennych sprawił, że stał się ważną placówką leczniczą zarówno dla osób cywilnych, jak i wojskowych, w tym zapleczem dla Wielonarodowej Brygady stacjonującej w Lublinie oraz szpitala mający uprawnienia do leczenia żołnierzy NATO. Wieloletnia tradycja i dzieje ściśle splecione z losami kraju sprawiają, że miejsce to jest ważnym elementem historycznego i współczesnego pejzażu Lublina i cieszy się uznaniem mieszkańców od prawie 100 lat, w tym od 75 lat jako szpital.

## Piśmiennictwo:

- [1] Turoś M., *Urządzenie Szpitalów dla Wojsk Xsięstwa Warszawskiego wydane w Warszawie 6 marca 1809 roku. Dokument sprzed dwóch stuleci współcześnie odczytany*, Arch. Hist. i Fil. Med. 2012, 75, 54-67.
- [2] Jędrzejek J., *Lubelskie Bobolanum*, Skalpel, 2007, 4, 20-21.
- [3] Polskie Towarzystwo Krajoznawcze, *Ilustrowany Przewodnik Po Lublinie*, Wydawnictwo FIS Lublin, Lublin (Polska) 1931, 111.
- [4] Wyszowska H., *Budynek „Bobolanum” przy Al. Racławickich*, [w:] ZOOM Lubelski Informator Kulturowy, 2014, 60-61.
- [5] Flaga M., Rodzoś J., Szczęsna J., *Historyczne podstawy współczesnej tożsamości Lublina*, [w:] *Stan i zmiany środowiska geograficznego wybranych regionów Wschodniej Polski*, Polskie Towarzystwo Geograficzne, Lublin (Polska), 2015, 25-47.
- [6] Kowalczyk I., *Zwiedzamy Lublin. Przewodnik „Kami” Biuro Usług Pilotarskich i Przewodnickich*, Lublin (Polska) 2011, 231.
- [7] Fotopolska, *1 Szpital Wojskowy* [online], [https://fotopolska.eu/Lublin/b65649,1\\_Szpital\\_Wojskowy.html?f=1159724-foto](https://fotopolska.eu/Lublin/b65649,1_Szpital_Wojskowy.html?f=1159724-foto) (dostęp: 13.10.2018).
- [8] Gzella A., *Bronili miasta i honoru wrzesień 1939*, Związek Kombatanów Rzeczypospolitej Polskiej i Byłych Więźniów, Lublin (Polska) 2000, 86-87.
- [9] Szymula A., *Bobolanum* [online], <http://encyklopedialublina.pl/architektura-i-urbanistyka/inne-budowle/171-bobolanum.html> (dostęp: 14.10.2018).
- [10] Płk Papuć J., płk. Witczak W., płk Ratuszniak A., i wsp., *50 lat 1 Szpitala Wojskowego w Lublinie*, Drukar-

nia Zespołu Redakcyjno-Wydawniczego Wojsk Lotniczych i Obrony Powietrznej, Lublin (Polska) 1994, 16-17.

[11] Wróbel A., *Patron Uczelni*, Alma Mater, 2003, 1/46, 32-35.

[12] Fotopolska, 1 Szpital Wojskowy [online], [https://fotopolska.eu/Lublin/b65649,1\\_Szpital\\_Wojskowy.html?f=1159724-foto/](https://fotopolska.eu/Lublin/b65649,1_Szpital_Wojskowy.html?f=1159724-foto/) (dostęp: 19.11.2018).

[13] Dymmel A. i P., *Biblioteka Kolegium Jezuitów w Lublinie i jej losy*, Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne, 2018, 109, 135-168.

[14] 1 Wojskowy Szpital Kliniczny w Lublinie, *Szpital z dobudowanym lewym skrzydłem w 1985 roku* [online], <http://1wszk.pl/wp-content/uploads/2016/11/aktualnosci-dummy.jpg/> (dostęp: 14.10.2018).

[15] Zarządzenie Nr 14/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 24 sierpnia 2018 r. w sprawie nadania statutu 1 Wojskowemu Szpitalowi Klinicznemu z Polikliniką Samodzielnemu Publicznemu Zakładowi Opieki Zdrowotnej w Lublinie, (Dz. Urz. MON z 2018 r. poz. 116).

[16] *Szpital Wojskowy – Collegium Bobolanum*, Gazeta w Lublinie, 2007, 39, 2.

[17] Praca zbiorowa pod red. Zbigniewa Kędzierskiego i Władysława Witczaka, *71 lat 1 Wojskowego Szpitala Klinicznego z Polikliniką w Lublinie 1944-2015*, Wydawnictwo Muzyczne POLIHYMNIA, Lublin (Polska) 2015, 42-47.

[18] Zarządzenie Nr 182/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 2 lipca 2004 w sprawie utworzenia obwodów profilaktyczno-leczniczych wojskowej służby zdrowia oraz ich organizacji i zadań, (Dz.Urz. MON z 2004 r. Nr 8, poz. 88).

[19] Jędrzejek J., *Wizytacja w 1 Kliniknym Szpitalu Wojskowym*, Skalpel, 2012, 6, 12-13.

[20] Centrum Konsultacyjne Medical czasopisma „Menedżer Zdrowia” i wydawnictwa medycznego „Termedia”, *Ranking najlepszych szpitali w Polsce* [online] <https://rankingi.wprost.pl/szpital/> (dostęp: 18.11.2018).

[21] Najwyższa Izba Kontroli, Delegatura w Lublinie, *Wystąpienie Pokontrolne*, LLU-4101-009-01/2014.

[22] Miernicka M., *Wielonarodowa Brygada już działa* [online] <http://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/18304?t=Wielonarodowa-Brygada-juz-dziala/> (dostęp: 19.11.2018).

[23] 1 Wojskowy Szpital Kliniczny w Lublinie, *Wizualizacja projektu* [online], <http://1wszk.pl/inwestycje/> (dostęp: 14.10.2018).

[24] Decyzja Nr 248/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 29 lipca 2016 r. w sprawie wprowadzenia odznaki pamiątkowej oraz odznaki rozpoznawczej 1 Wojskowego Szpitala Klinicznego z Polikliniką Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Lublinie, (Dz. Urz. MON z 2016 r. poz. 137).